

Οι δομικές ελλείψεις του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου θέτουν υπαρξιακούς κινδύνους στην αξιοπιστία του

Εμμανουέλα Σκάγκου

Προπτυχιακή φοιτήτρια, Νομική Σχολή ΕΚΠΑ

Μία γυναίκα λαμβάνει ως δώρο από τον αγαπημένο της, υποπλοίαρχο του αμερικανικού ναυτικού, ένα κρανίο ενός Ιαπωνέζου στρατιώτη υπογεγραμμένο από τον ίδιο και άλλους 13 φίλους του και επιχαραγμένο με τα εξής λόγια: «Αυτός είναι ένα καλός Ιαπωνέζος ("Jap")- ένας νεκρός που πήραμε από την παραλία της Νέα Γουινέας»

Η «φωτογραφία της εβδομάδας» στο Time Magazine, δημοσιευμένη στις 22/05/1944 (<https://time.com/3880997/young-woman-with-jap-skull-portrait-of-a-grisly-wwii-memento/>)

ιαφωτιστική αφετηρία για την αξιολόγηση της αποστολής του Διεθνούς (ουσιαστικού) Ποινικού Δικαίου αποτελεί το όραμα που είχαν γι' αυτό τα κράτη που το σμίλευσαν. Δήλωναν: «Αποφασισμένα να θέσουν τέλος στην ατιμωρησία αυτών που διέπραξαν τέτοια εγκλήματα, συνεισφέροντας έτσι στην πρόληψη των εγκλημάτων αυτών» και «αποφασισμένα να εγγυηθούν τον διαρκή σεβασμό και την εφαρμογή της διεθνούς δικαιοσύνης».¹ Αν και η ευθεία εφαρμογή των θεωριών περί δικαιολόγησης και λειτουργίας της ποινής από το εθνικό στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο παρουσιάζει δυσχέρειες, οι παραπάνω επιδιωκόμενοι στόχοι φαίνεται να προσιδιάζουν στη θεωρία της θετικής γενικής πρόληψης. Άλλωστε, ο γενικός προσανατολισμός της, δηλαδή η στροφή της από τον δράστη στην κοινωνία, ανταποκρίνεται καλύτερα στην εμβέλεια των εγκλημάτων που εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, καθώς αυτά αφορούν συνολικά τη διεθνή κοινότητα. Η ποινή κατά την θεωρία αυτή συνεπάγεται τρία θετικά αποτελέσματα:

1. Διαδραματίζει παιδαγωγικό ρόλο, καθώς εθίζει τους κοινωνούς σε νομοταγή συμπεριφορά.
2. Ενισχύει την εμπιστοσύνη των πολιτών, δηλαδή επιβεβαιώνει τις κοινωνικές τους προσδοκίες.
3. Προκαλεί κατευνασμό, με την έννοια ότι αποκαθιστά την διαταραγμένη κοινωνική συνείδηση.²

Κατά τον *Ambos*, μια ευρύτερη και πιο ολοκληρωμένη σύλληψη του Διεθνούς (ουσιαστικού) Ποινικού Δικαίου υπό το πρίσμα της θεωρίας της γενικής θετικής πρόληψης συνηγορεί υπέρ της συνεισφοράς του στην εδραίωση μιας διεθνούς έννομης τάξης.³ Για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι αναγκαία η συνεπής και καθολική εφαρμογή του, καθώς και η ικανότητα επιβολής του (*Vertrauen in die Bestands- und Durchsetzungskraft der Rechtsordnung*⁴). Σκοπός του παρόντος είναι η ανάδειξη των χαρακτηριστικών του Διεθνούς (ουσιαστικού) Ποινικού Δικαίου που δυσχεραίνουν την εμπέδωσή του ως διαρθρωμένου και σταθερού δικαιικού συστήματος και εμποδίζουν την επίτευξη των παραπάνω στόχων στο παράδειγμα του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

1. Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (Ν. 3003/2002), Προοίμιο.

2. Γιαννούλης, Γεώργιος, *Οι θεωρίες ποινής και η σχέση τους με τις εγκληματολογικές θεωρίες*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2024, σ. 51.

3. Ambos, Kai, *Treatise on International Criminal Law, Volume I: Foundations and General Part*, Oxford University Press, 2013, σ. 67-73.

4. Roxin, Claus & Greco, Luis, *Strafrecht, Allgemeiner Teil*, Μόναχο, C. H. Beck, 2020, σ. 141.

Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι η συμβατική θεμελίωση της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου συνεπάγεται ήδη έναν σημαντικό περιορισμό στην εφαρμογή του, η οποία, ως απόρροια της αρχής της κυριαρχίας και της ισότητας μεταξύ των κρατών, εμφανίζεται αποσπασματική: στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ υπόκεινται μόνο τα συμβαλλόμενα στο Καταστατικό της Ρώμης μέρη.⁵ Όμως, πέρα από αυτή την εγγενή οριοθέτηση, η οικουμενικότητα και συνέπεια της εφαρμογής του Διεθνούς (ουσιαστικού) Ποινικού Δικαίου υπονομεύονται και εξαιτίας άλλων δομικών εμποδίων:

- *Ratione personae*: Σύμφωνα με το άρθρο 13 του Καταστατικού, το Συμβούλιο Ασφαλείας διαθέτει την εξουσία να θεμελιώσει την δικαιοδοσία του ΔΠΔ σε κράτη-μη μέλη της Σύμβασης, ενεργώντας σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII του ΧΗΕ. Η δυνατότητα αυτή του ΣΑ συνιστά διττή αντινομία: επιτρέπει σε μη συμβαλλόμενα κράτη να υπάγουν άλλα κράτη-μη μέλη στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ, παρακάμπτοντας την κυριαρχία των τελευταίων, και παράλληλα συνιστά ρήγμα στη συνεπή εφαρμογή του ΔΠΔ εξαιτίας της αυθαιρεσίας που ενέχουν οι αποφάσεις του ΣΑ. Ο πολιτικοποιημένος ρόλος του ΣΑ και το έλλειμα δημοκρατίας που εκφράζει η οργάνωση του, κυρίως μέσω της εξουσίας άσκησης βέτο από μόνιμα μέλη, αφήνει περιθώριο εμφίλοχρησης αντιφάσεων στη δίωξη του διεθνούς εγκλήματος. Το ίδιο ισχύει και για τη δυνατότητα αναβολής της έρευνας ή διώξεως για δώδεκα μήνες, ύστερα από απόφαση του ΣΑ (άρθρο 16). Παραδείγματα τέτοιας επιλεκτικότητας στην εφαρμογή του ΔΠΔ συνιστούν η άσκηση δικαιώματος αρνησικυρίας εκ μέρους της Ρωσίας και της Κίνας για τη διερεύνηση εγκλημάτων πολέμου στη Συρία, αφενός, αλλά η παραπομπή της Λιβύης για δίωξη πιθανών εγκλημάτων κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου, αφετέρου.⁶ Η απόδοση των ως άνω αντιφάσεων στον πολιτικό χαρακτήρα του ΣΑ από μερικούς συγγραφείς⁷ δεν καθαγιάζει το ΔΠΔ, καθώς η πολιτικοποίηση του ΣΑ μετακυλιέται μέσω του άρθρου 13 στο ΔΠΔ και καθίσταται ίδιον χαρακτηριστικό του.⁸

5. Μια πηγή αμφισβητήσεων μεταξύ κρατών και του ΔΠΔ, που είναι επίσης σύμφυτη με τον χαρακτήρα του Καταστατικού ως σύμβασης Διεθνούς Δικαίου, είναι η ανάγκη κύρωσης της σύμβασης, δηλαδή η ένταξή της στο εσωτερικό δίκαιο με κάποια νομική πράξη. Οι ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις μεταξύ εσωτερικού δικαίου και καταστατικού (π.χ. ασυλία, δικαιοδοσία εθνικών δικαστηρίων) αποτελούν τροχοπέδη στην ομαλή εφαρμογή του (Igwe, Chikezi, «The ICC's favourite costumer: Africa and international criminal law», *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 2008, 41(2), σ. 308-322).

6. UN News, «United Nations, Russia, China block Security Council referral of Syria to International Criminal Court». Διαθέσιμο σε: <https://news.un.org/en/story/2014/05/468962>.

7. Achaleke Taku, Charles, «International Politics and Policy Considerations for the Inappropriate Targeting of Africa by the ICC», σε: Steinberg, Richard (επιμ.), *Contemporary Issues Facing the International Criminal Court*, Brill Nijhoff, 2016, σ. 338. DeGuzman, Margaret, «Is the ICC Targeting Africa Inappropriately? A Moral, Legal and Sociological Assessment», σε: Steinberg (επιμ.), *Contemporary Issues Facing the International Criminal Court*, ό. π., σ. 335.

8. Clark, Kamari, Koulen, Sarah-Jane, «The Legal Politics of the Article 16 Decision: The International Criminal Court, the

- «Δικαιοσύνη του Παραπέμποντος;»: Σε αντίθεση με την ως άνω «εσωτερική», δηλαδή απορρέουσα από το καταστατικό, πολιτικοποίηση του ΔΠΔ, η «εξωτερική» πολιτικοποίηση, δηλαδή η εργαλειοποίησή του μέσω της παραπομπής από τα κράτη-μέρη, μάλλον συνιστά κληρονομιά από τα προγενέστερα ειδικά Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια και μετεξέλιξη της μομφής περί «δικαιοσύνης του νικητή».⁹ Ειδικότερα, έχει υποστηριχθεί ότι η ενεργοποίηση της δικαιοδοσίας του ΔΠΔ μέσω της παραπομπής από κράτος-μέρος γεννά μια σχέση εξάρτησης μεταξύ τους, από την οποία πηγάζουν αμφιμερή πλεονεκτήματα: από τη μια πλευρά δίνεται η ευκαιρία σε κυβερνήσεις να επαναπροσδιορίζονται ως θιασώτες της διεθνούς δικαιοσύνης, παρουσιάζοντας τους εχθρούς τους ως *hostis humanis* και υποβαθμίζοντας τα δικά τους εγκλήματα, και από την άλλη ο Εισαγγελέας καλλιεργεί μια γόνιμη σχέση συνεργασίας που συμβάλλει στη πληρέστερη διερεύνηση πιθανών παραβιάσεων και συλλογή αποδεικτικών στοιχείων.¹⁰ Σιωπηρό «αντάλλαγμα» συνιστά η προσκόλληση του Εισαγγελέα στη δίωξη αποκλειστικά μη κυβερνητικών οργάνων, όπως φάνηκε στη περίπτωση της Ουγκάντας: ασκήθηκε δίωξη μόνο σε βάρος της ριζοσπαστικής οργάνωσης LRA (Lord's Resistance Army) και όχι των κυβερνητικών δυνάμεων που επίσης πιθανολογείται ότι διέπραξαν εγκλήματα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ, με την αιτιολογία ότι δεν επιδείκνυαν την απαιτούμενη βαρύτητα.¹¹
- «Βαρύτητα»: Το ως άνω επιχείρημα του Εισαγγελέα του ΔΠΔ αποτελεί ένα ακόμη ακανθώδες σημείο για το δικαστήριο. Προϋπόθεση του παραδεκτού της δίωξης αποτελεί, σύμφωνα με το άρθρο 53 παρ. 1 περ. γ', η συνδρομή ενός ελάχιστου επιπέδου βαρύτητας των πιθανολογούμενων εγκλημάτων, που κρίνεται με βάση ποιοτικούς και ποσοτικούς παράγοντες, σχετιζόμενους ιδίως με την έκταση, τη φύση, τον τρόπο τέλεσης και τα αποτελέσματα των εγκλημάτων.¹² Επισημαί-

UN Security Council and Ontologies of a Contemporary Compromise», *African Journal of Legal Studies*, 2014, 7(3), σ. 297-319.

9. Schocken, Celina, «The Special Court for Sierra Leone: Overview and Recommendations», *Berkeley Journal of International Law*, 2002, 20(2), σ. 455. Schabas, William, *Unimaginable Atrocities: Justice, Politics and Rights at the War Crimes Tribunals*, Oxford University Press, 2012, σ. 73-88. Διεθνής Αμνηστία, No Justice for the Victims of NATO Bombings. Διαθέσιμο σε: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/04/no-justicia-victimas-bombardeos-otan-20090423/>.

10. Robinson, Darryl, «The Controversy over Territorial State Referrals and Reflections on ICL Discourse», *Journal of International Criminal Justice*, 2011, 9, σ. 367-370.

11. Nouwen, Sarah, Werner, Wouter, «Doing Justice to the Political: The International Criminal Court in Uganda and Sudan», *The European Journal of International Law*, 2011, 21(4), σ. 941-965. Schabas, William, «Prosecutorial Discretion v. Judicial Activism at the International Criminal Court», *Journal of International Criminal Justice*, 2008, 6(4), σ. 749-753.

12. Ambos, Kai, *Treatise on International Criminal Law, Volume III: International Criminal Procedure*, Oxford University Press, 2016, σ. 284-295.

νεται ότι η παράλειψη άσκησης δίωξης κατά των φερόμενων δραστών λόγω της μειωμένης σοβαρότητας των εγκλημάτων τους μάλλον συνιστά δικαιολογημένη απόκλιση από την αρχή την νομιμότητας χάριν της σκοπιμότητας, ειδικά ενόψει του πεπερασμένου των υλικών δυνατοτήτων του ΔΠΔ. Όμως η τελολογικά τεκμηριωμένη παράλειψη μετατρέπεται σε αυθαίρετη αδράνεια σε περίπτωση που το κριτήριο της βαρύτητας είναι ασαφές και η εφαρμογή του παρουσιάζει αντιφάσεις (κυρίως ως προς τους κρίσιμους παράγοντες που επηρεάζουν τη σχετική κρίση, αλλά και ως προς το ερώτημα αν το επίπεδο βαρύτητας νοείται αυτοτελώς ή συγκριτικά και με βάση ποια σημεία αναφοράς θα λάβει χώρα η σύγκριση).¹³ Ιδιαίτεροι προβληματισμοί εκφράζονται ιδίως για την προαναφερθείσα περίπτωση της Ουγκάντας, την υπόθεση των πιθανολογούμενων εγκλημάτων του βρετανικού στρατού στο Ιράκ, καθώς και την καταδίκη του T. Lubanga για στρατολόγηση παιδιών κάτω των 15 ετών.¹⁴

- Εκτέλεση Ενταλμάτων σύλληψης: Ένα ακόμη ζήτημα που ταλανίζει σημαντικά το ΔΠΔ, πλήττει ανεπανόρθωτα το διεθνές του κύρος και διαεικνίζει την ατιμωρησία των δραστών είναι η χρόνια αδυναμία εκτέλεσης των ενταλμάτων σύλληψης που εκδίδονται. Το ΔΠΔ δεν είναι εξοπλισμένο με δικές του δικτικές δυνάμεις, με αποτέλεσμα η σύλληψη υπόπτων ή κατηγορουμένων να εξαρτάται από τη συνδρομή των κρατών-μερών. Τα τελευταία έχουν υποχρέωση σύλληψης και παράδοσης των αναζητούμενων προσώπων, η τήρηση της οποίας έχει αποδειχθεί στην πράξη αμφίβολη εξαιτίας ποικιλίας παραγόντων, ιδίως λόγω των μοναδικών προκλήσεων που εμφανίζει κάθε υπόθεση: από πρακτικές δυσχέρειες λόγω ελλειπών κρατικού ελέγχου όσον αφορά τη σύλληψη ομάδων ανταρτών, μέχρι την επίδειξη προκλητικής αδιαφορίας ή απαξίωσης όσον αφορά αρχηγούς κρατών, κυρίως οφειλόμενης στην εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων ή ακόμη και στη ίδια την αμφισβήτηση του ΔΠΔ ως θεσμού δικαιοσύνης με δεσμευτική ισχύ.¹⁵
- Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έκδοση ψηφίσματος από την Αφρικανική Ένωση περί απόρριψης εντάλματος σύλληψης κατά του τότε Πρωθυπουργού του Σουδάν, Al-Bashir, και ενθάρρυνσης των μελών της να παραβιάσουν

13. Peake, Jessica «The Institutional Framework of the Office of the Prosecutor, Legitimacy and Overcomign Bias Allegations», σε: Steinberg (επιμ), *Contemporary Issues Facing the International Criminal Court*, ό. π., σ. 252-265.

14. Nouwen, Sarah, Werner, Wouter, ό. π., σ. 951. Clark, Kamari, Koulen, Sarah-Jane, ό. π., σ. 311. Schabas, William, ό. π., σ. 741-745.

15. Van Schaack, Beth «ICC Fugitives: The Need for Bespoke Solutions», σε: Steinberg (επιμ), *Contemporary Issues Facing the International Criminal Court*, ό. π., σ. 386-428.

τις επιβληθείσες από το καταστατικό υποχρεώσεις τους,¹⁶ καθώς και, πιο πρόσφατα, η έκδοση εντάλματος σύλληψης κατά του Πρωθυπουργού του Ισραήλ B. Netanyahu.¹⁷

Συμπερασματικά, ορισμένες επιλογές των συντακτών του Καταστατικού της Ρώμης, σε συνδυασμό με νομολογιακές αντιφάσεις και την ασθενική του σχέση με τα κράτη-μέρη, δεν συνιστούν απλώς λειτουργικές ατέλειες του δικαστηρίου που μειώνουν την αποτελεσματικότητα του στον περιορισμό των συρράξεων, αλλά υπαρξιακής σημασίας ελαττώματα που, ιδιαίτερα στην κοινή συνείδηση, πλήττουν το κύρος του Διεθνούς (ουσιαστικού) Ποινικού Δικαίου συνολικά.

16. Mangu, André Mbata, «The International Criminal Court, Justice, Peace and the Fight against Impunity in Africa: An Overview», *Africa Development / Afrique et Développement*, 2015, 40(2) σ. 23,

17. Euronews, «Έλεγχος γεγονότων: Η στάση των κρατών μελών της ΕΕ ως προς το ένταλμα σύλληψης κατά του Μπέντζαμιν Νετανιάχου». Διαθέσιμο σε: <https://gr.euronews.com/my-europe/2024/12/03/euroverify-icc-warrant-netanyahu>.